

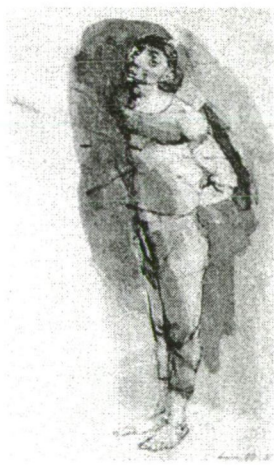
1.7.2. Jónás históriája irodalmunkban Babits Mihály nagyszabású tolmácsolásában a legismertebb. A kötetben 1940-ben megjelent elbeszélő költemény Babits emberi és művészi kiteljesedésének szintézise. RÓNAY GYÖRGY ekként látja: „A babitsi ironia és rejtezkedve-vallás e mesterművében a bibliai történet – költői értelemben véve a szót, hiszen, mint tudjuk, az ószövetségi *Jónás könyve* maga is költői alkotás – egyszerre lett a legfájóbb személyes vallomás költői objektivációja és az elfúló emberi tiltakozás megrázó kiáltása” (RÓNAY: 1973. 282). A 16. ábrán bemutatott jelenet Babitsnál így fest:

Az Úr pedig készített vala
Jónásnak egy hatalmas cethalat
s elküldte tátott szájjal hogy benyelne
halat s vizet vederszám nyelve mellé
minek sodrán fejjel előre, hosszant
Jónás simán s egészben úgy lecsusszant
gyomrába hogy fején egy árva haj
nem görbült...

2. Legendák

2.1. Szent Sebestyén

2.1.1. A 17. ábrán Kass János *Szent Sebestyén* című tusrajza látható 1957-ből (forrása: KASS: 1997. 47).

17. ábra

Diocletianus kegyencének attribútuma a nyílvessző. A pestisszent általában ágyékkötőben, fatörzshöz / oszlophoz kötözve jelenik meg, testéből nyilak állnak ki. „A le-

meztelenített, sok sebből vérző test a Fájdalmas Krisztusra emlékeztetett, a beléfűrődő nyilak pedig az Úr pestisnyilaira, amelyekről Szt. Sebestyén közbenjárására reméltek menekülést” (SEIBERT: 1986. 279).

A 17. ábra hátrakötözött kezű, kissé előre dőlő, felszegett fejű, szenvedő arcú férfialakot mutat, testéből kiálló nyilakkal.¹²

2.1.2. A szent elég ritkán fordul elő a klasszikus magyar lírában. Juhász Gyula így írja versbe a *Szent Sebestyén* című költeményében (1924-ben).

SZENT SEBESTYÉN

Nyilazzatok: a seb rózsát terem,
Mely nyílni fog az örök kertbe fenn!

Nyilazzatok: minden nyíl szárny nekem
Feléd, örök hazám, ó végtelen!

Nyilazzatok: bíbor dísz lesz sebem,
Mely hirdeti: halálon győzelem!

Nyilazzatok: kínom megszentelem
Isten vitéze én, az Úr velem!

Nyilazzatok: én már emelkedem
Túl hegyeken és túl fellegeken.

Nyilazzatok: koronát küld nekem
Örök Cézárom, égi jegyesem!

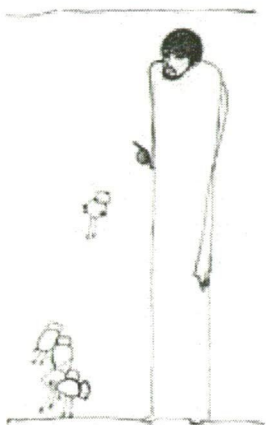
Juhász Gyula költeményét a kikötözött szent ellenségeihez intézett felszólításai konstituálják. Az első sorok anaforikus ismétlései („Nyilazzatok”) és a monoton rímszerkezet mesterien érzékeltetik a kínzás hiábavalóságát. Az ismétlés(ek)e)t minden versszakban a földi lét és az isteni szféra: „örök kert”, „végtelen”, „halálon győzelem”, „az Úr velem”, „túl fellegeken”, „égi jegyesem” stb. oppozíciója ellenpontoszza. Az első, a harmadik és az ötödik sor teljes metaforái: *seb* \approx *rózs*a, *nyíl* \approx *szárny*, *seb* \approx *bíbor dísz* a halálra ítélt férfi magasztos mozdulatlanlanságát hangsúlyozzák, grammatikailag is, az utolsó három versszak első sorai pedig szinte eloldják Sebestyént a földtől. Hasonlóképpen Kass tusrajzán (a 17. ábrán) is. A rózsza a szeretet és a vértanúság jelképe is (lásd többek között GÉCZI: 1999. 218 kk.).

A *Legenda Aurea* a következőképpen beszéli el Sebestyén kínzását (48):

Diocletianus a mező közepén megkövezte Sebestyént és katonáival rányilaztatott, s azok úgy telelővöldözték nyílvezzőkkel, hogy olyan lett, mint egy sündisznó. Azt hívn, hogy már meghalt, eltávoztak.

2.2. Assisi Szent Ferenc

2.2.1. A 18. ábrán Kass *Assisi Szent Ferenc* című tollrajza látható 1966-ból (forrása: KASS: 1997. 167), a 19. ábra pedig a művész *Assisi Szent Ferenc* című rézkarcát mutatja 1980-ból (forrása: KASS: 1997. 164).

18. ábra

19. ábra

A rendalapító és alighanem legszeretetre méltóbb szent történetéből¹³ napjainkig kedvelt képtéma maradt prédikációja a madarakhoz, mint a középkori ember természet felé fordulásának első megnyilvánulása, amit közismert *Naphimnusza* is kifejezésre juttat. Kass János illusztrációi ezt a természettel való bensőséges kapcsolatot emelik ki legendáriumából, a 18. ábrán néhány vonallal, a 19. ábrán mozgalmasabb kompozícióban, sugaras dicsfényben.¹⁴

A jelenetet a *Legenda Aurea* több változatban is elmeséli (245, 246), ezek egyike a következő:

Egy alkalommal a Velence környéki mocsarakban bolyongva hatalmas madársereget látott a mocsárban énekelni, és így szólt társaihoz: „Madár nővéreink Teremtőjüket dicsőítik, álljunk be közéjük, és énekeljük el a zsoltosmát az Úrnak.” Mikor csatlakoztak hozzájuk, a madarak meg se rezzentek, de mivel fülsiketítő csivitelésük miatt egymás szavát se hallották, Ferenc így szólt: „Madár nővéreim, hagyjátok abba éneketeket, amíg lerójuk az Úrnak kötelező dicséretünket!” Azok tüstént elhallgattak, majd a dicséretetek végeztével újra megengedte nekik, hogy énekeljenek, ők pedig a szokott módon azon nyomban újra kezdték éneküket.

2.2.2. Érdekes, hogy a legszeretetre méltóbb szent viszonylag ritkán szerepel a klasszikus magyar lírában. (Talán, mert nem kalendáriumi jelkép olyan jelleggel, aho-

gyan például a korai idők mártírjai?) Somlyó Zoltán *Csóktalanság* című verse (mely a *Dél van* kötetében Szegeden jelent meg 1910-ben) a szent aszketizmusát állítja elénk.

CSÓKTALANSÁG

Béke tevéled, assisi Ferenc
és minden aszkéta szentek!
Harcos szívembe ti mindennap
bús processzióra mentek.

Elül a tömjén fellege száll,
az apró érutakon által.
S jöttek utána, csontos fiúk,
vékony, kivérezett lábbal.

S az idegen vér a szívembe reked,
ahol én, a nagy Szánalom, fekszem.
S a ti fájdalmas szívetek fáj nekem is,
ó, hidd el, szent, szőke Ferencem.

Sok csóktalan, tagadott asszonyotok
az ajkát mind nekem kínálja...
Béke tevéled, assisi Ferenc,
a csóktalanság fölKent királya!

A *Csóktalanság*ban a lírai én az aszkéta szenteket szólítja meg, névről a „szőke Ferenc”-et, a szegénység, a szüzesség és az engedelmisség tiszta szívű képviselőjét, amint „kivérezett lábbal” indulnak a szívében „bús processzióra”. E belső tájakon kavargó mindennapos körmenetben mintha azonosulna is a szent eszméivel, legalábbis részlegesen. Ám a „Sok csóktalan, tagadott asszony”...

3. A típusjellemzőkről

Ebben a fejezetben – a verbális és képi összetevőből felépített kommunikátumok tipológiai vizsgálatának keretében – verbális szövegek által ihletett vizuális és verbális műveket vettem vizsgálat alá. Az ’elsődleges’ verbális szövegek zömmel a Bibliából való, kisebb részben legendák, a ’másodlagos’ verbális művek csoportja pedig egyfajta tematikus válogatás a magyar irodalom klasszikusainak alkotásaiból. A bibliai szövegek, illetőleg a legendák által inspirált vizuális művek, illusztrációk kisebb hányada a *Biblia Sacra* című kiadványból, nagyobb része pedig Kass János jubileumi albumából (KASS: 1997.) származik. (Más vizuális reprezentációkra legfeljebb jegyzetszerűen utaltam.) Az ily módon egymással megegyező befogadási térbe került verbális és képi összetevők nagyjából egyidejű interpretálásával lehetővé vált a közöttük fennálló tematikus, motívus stb. összefüggések, párhuzamok és eltérések bemutatása, megvilágítása. A klasszikus magyar líra legjavából válogatott ’másodlagos’ verbális szövegek, illetőleg részletek fő funkciója az, hogy árnyaltabbá tegyék, elmélyítsék, újabb elemekkel egészítsék ki, lényegében a magyar irodalom történetében kontextualizálják a komplex vehikulumokat.